

dyn oedd yn gwybod gormod!

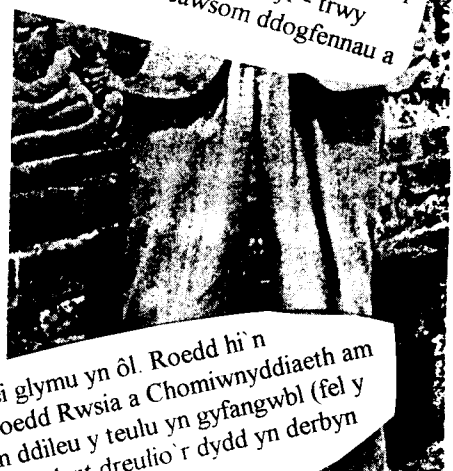
Cwrdd â Krupskaya, gwraig Lenin: rhannu awyren gyda Hitler a Goebbels yn ystod ymgyrch etholiad 1933 yn yr Almaen: cwrdd â thywysogion yn Inner Mongolia: cwrdd â Gweinidog Tramor Japan: bod yn ysgrifennydd personol i David Lloyd George. Dyma rai o'r pethau wnaeth Gareth Jones, Cymro Cymraeg o'r Bari gyflawni cyn diflannu yn China pan yn 29 oed. Ychydig iawn o bobl sy'n medru honni iddyn nhw fyw bywyd llawn pan maen nhw'n 30 oed. Dyma hanes Cymro Cymraeg o'r Bari gafodd ei lofruddio cyn ei benblwydd yn 30, nôl yn 1934. A'r rheswm dros ei lofruddiaeth - yn ôl Lloyd George 'roedd yn gwybod gormod'!

Magwyd Gareth Jones yn y Bari, ac oddi yno aeth i astudio ieithoedd modern yn Ngholeg Prifysgol Cymru, Aberystwyth. O fan hynny aeth ymlaen i Goleg y Drindod, Caergrawnt ac ennill graddau dosbarth cyntaf. Bu'n ddarlithydd yn gyntaf, yna cafodd swydd yn cynghori Lloyd George ar faterion tramor, ond penderfynodd ddod yn newyddiadurwr, ac ymunodd â staff y 'Western Mail'. Roedd yn awyddus i gael swydd gyda'r Times, ac felly teithiodd ar hyd a lled y byd i ehangu ei orwelion.

*Bang Series
iterally*
Bill 30,111
Cofion gorau
Siem bell i ffordd.
'Rwyf yn meddwl yn
amll am eich ceredigrwydd
i Mr Davis a finau tan
seddenn yn cerdded. Sut
yn Mynydd Du. Gobeithio
+ i gyd - o wrth

Roedd Gareth Jones yn hoff o gerdded, ac ar un achlysur tra'n cerdded ar y Mynydd Du, aeth ar goll yn y niwl. Cafodd hyd i ffermyd unig Dorwen a chafodd lety gan y ffermwr Mr Moses a'i deulu: bu'n ysgrifennu'n gyson atynt weddill ei oes byr - trwy garedigrwydd disgynyddion y teulu Moses cawsom ddogfennau a gwybodaeth am Gareth Jones.

Mae 30 mlynedd o fywyd llawn Gareth Jones yn ormod i'w cofnodi fan hyn: rydym am son felly am dri achlysur o bwys: cwrdd â Krupskaya, rhannu awyren gyda Hitler, a chael ei herwgipio a'i lofruddio yn Inner Mongolia.

Yn 1932 cyfarfu Gareth Jones â Krupskaya, gweddw Lenin. Yn un o'i ysgrifau mae'n adrodd yr anecdote am Krupskaya yn cwmpo mas gyda Stalin, a Stalin yn ateb 'Gwrandda 'ma hen fenyw, os nad wyt ti'n bihafio dy hun, fe fydd yn rhaid i fi apwyntio gweddw newydd i Lenin'!!

Mae'n disgrifio Krupskaya yn hen fenyw dros 60 oed. yn gwisgo gwisg syml, gyda'i gwallt gwyn wedi ei glymu yn ôl. Roedd hi'n pwysleisio pwysigrwydd addysg i ddyfodol yr Undeb Sofietaidd: rhaid i blant ddydsu am beiriannau os oedd Rwsia a Chomiwnyddiaeth am lwyddo. Fel ei gwr gynt, credai Krupskaya mai rhywbeth i greu gormes oedd y teulu, ac er nad oedd am ddileu y teulu yn gyfangwbl (fel y ceisiodd Stalin wneud mewn 'arbrwf' wnaeth fethu), roedd am weld rôl y teulu yn lleihau. Credai y dylai plant dreulio'r dydd yn derbyn addysg yng ngofal seicolegwyr ac athrawon, a chysgu'r nos gyda'u rhieni. Dywedodd Gareth Jones am Krupskaya:

'Pan wnes i ei gadael teimlais fy mod wedi bod wyneb yn wyneb â phersonoliaeth fawr ...

Oherwydd ei gysylltiadau gyda Lloyd George roedd yn haws i Gareth Jones gyfarfod arweinwyr a phwysigion mewn gwledydd tramor: doedd Lloyd George ddim yn bwerus yng ngwleidyddiaeth Prydain erbyn dechrau'r 1930'au, ond roedd ei enw'n dal yn gyfarwydd ar hyd a lled y byd. Mae'n siwr mai dyma un o'r pethau wnaeth alluogi Gareth Jones i rannu awyren gyda Hitler yn ystod ymgyrch etholiadol yr Almaen, yn Chwefror 1932.

Roedd enw Hitler yn dechrau dod yn adnabyddus i bobl gweddill Ewrop yn y cyfnod hwn, ond nid oedd yn arweinydd yr Almaen, ac roedd yn ddirgelwch i lawer o bobl Prydain. Mae erthyglau Gareth Jones amdano yn broffwydol, ac yn dangos i ni nad oedd yr ochr farbaraidd, llofruddiol o'i gymeriad yn amlwg ar yr olwg gyntaf. Roedd yn amlwg i Gareth Jones bod dyfodol yr Almaen a dyfodol Hitler yn ddau beth oedd yn mynd law yn llaw. Dywed hyn am Hitler:

'Nid yw'n edrych yn arbennig o gwbl... sut wnaeth y dyn cyffredin yr olwg hwn ddod i gael ei addoli gan 14 miliwn o bobl?... roedd yn fwy naturiol, ac yn llai o 'poseur' nag oeddwn i'n disgwyl'.

Diary 1935

GARETH JONES

Handwritten notes:
 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

ld to ina

ner W

IN SEARCH OF NEWS by GARETH JONES

Ar yr awyren hefyd roedd Joseph Goebbels, ddaeth yn Weinidog Propaganda i Hitler yn ddiweddarach. Dywed Gareth Jones amdano:

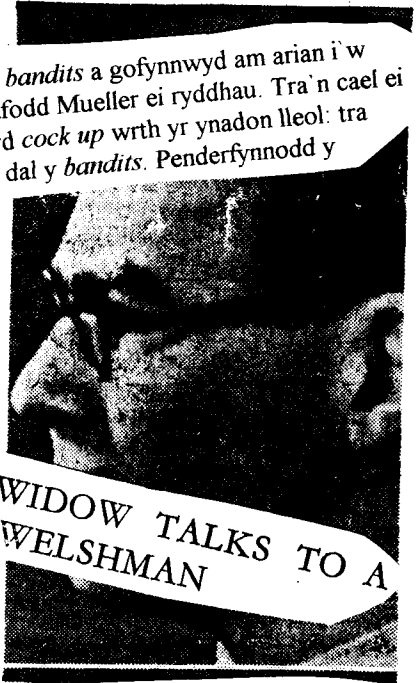
'Yn eistedd y tu ôl i Hitler mae dyn bychan sy'n chwertlin drwy'r amser. Mae ganddo ben Iberaidd cul, a llygaid brown sy'n disgleirio gyda hiwmor a deallusrwydd. Mae'n edrych fel y teip tywyll, bach â phen cul; y teip Cymreig sydd i'w canfod mor aml yn nyffrynoedd Morgannwg. Dr. Goebbels yw hwn, Rhineland, y brains tu ôl i blaid y Natsiaid, ac, ar ôl Hitler, ei siaradwr mwyaf emosiynol. Mae'n enw i gofio, achos bydd hwn yn chwarae rhan fawr yn y dyfodol.'

Mae Gareth Jones yn sylweddoli yn 1932 bod Hitler a'r Blaid Natsiaidd yn rhywbeth sy'n mynd i gael dylanwad mawr, yn rhywbeth i'w ofni. Pan fod Hitler yn camu o'r awyren, mae'n cael ei drawsnewid yn llwyr yn ôl Jones.

'Ond nawr mae'n cael ei drawsnewid yn ysbrydol. Mae pwrpas yn ei lygaid. Dyma Hitler gwahanol... Mae dau Hitler - yr Hitler bachgenaidd, naturiol, a'r Hitler sy'n cael ei ysbrydoli gan rym cenedlaethol aruthrol, Hitler gwirioneddol fawr. Hwn yw'r Hitler sydd wedi deffro'r Almaen.'

Pennod olaf bywyd Gareth Jones oedd ei daith i China yn 1934. Roedd yn ardal sensitif iawn ar y pryd wedi i'r Japaneaidd ymosod a chipio Manchuria rhwng 1931 ac 1933. Un theori yw bod y dirgelwch am farwolaeth Gareth Jones ynghlwm â'r diddordeb cynyddol oedd gan Japan yn nhirioedd China. Roedd Jones wedi derbyn rhybudd swyddogol i beidio mynd i'r ardal, ond roedd am fentro er mwyn cael mynychu cynhadledd tywysogion yn Inner Mongolia. Roedd milwyr Japan yn ehangu i gyfeiriad Inner Mongolia o Manchuria.

The murder of Mr. Jones is believed in Peking to be due to a misunderstanding

Cafodd Gareth Jones, ynghyd â newyddiadurwr o'r enw Dr Herbert Mueller eu herwgipio gan griw o bandits a gofynnwyd am arian i'w ryddhau. Er i'r awdurdodau gynnig arian i'r bandits roedden nhw'n gyndyn iawn i ryddhau Jones - cafodd Mueller ei ryddhau. Tra'n cael ei ddal bu Jones yn canu emynau i'w herwgipwyr ac yn eu helpu i drwsio'u machine gun. Wedyn cafwyd cock up wrth yr ynadon lleol: tra bod un ynad yn trafod rhyddhau Jones, a thalu'r arian, roedd un arall wedi anfon heddlu allan i geisio dal y bandits. Penderfynnodd y bandits symud eu gwrsyll.

LENIN'S

WIDOW TALKS TO A WELSHMAN

Cafodd Jones ei saethu'n farw gan y bandits oedd yn cael eu dilyn gan yr heddlu. Yn hytrach na gadael iddo gael ei ryddhau, roedd yn well gan y bandits ei weld yn farw. Y ffaith yma sy'n gwneud i bobl feddwl bod Jones yn gwybod gormod - pennawd y Daily Mirror ar Awst 17, 1834 oedd 'Did Gareth Jones Know Too Much?'. Ychwanegodd Lloyd George at y farn hon trwy ddatgan 'Rwyf i wedi bod yn poeni'n fawr iawn ers cael gwybod bod Gareth wedi cael ei ddal, a'i gydymaith wedi cael ei ryddhau. O'i adnabod fel yr oeddw'n yn ei adnabod, gyda'i awch i wybod y gwirionedd, ofnwn ei fod wedi cael gwybod gormod'.

Roedd chwaer Gareth Jones, Gwyneth Vaughan Jones, yn dal i gredu yn 1984 bod a wnelo'r llofruddiaeth rhywbeth â'r Japaneaidd yn ehangu o Manchuria i Inner Mongolia. Yn ei barn hi roedd cysylltiad rhwng polisi ehangu Japan, a marwolaeth ei brawd. Efallai ei fod wedi deall y sefyllfa yn rhy dda, ac wedi cael ei saethu oherwydd hynny. Wedi'r cyfan, roedd yn berson oedd â chysylltiad agos gyda Lloyd George, oedd yn dal i gael ei ystyried yn ddyn dylanwadol iawn. Os felly, cafodd ei lofruddio oherwydd ei fod yn ysu am gael gwybod y gwir.